

„Levétele a keresztről”. Egy festmény újjászületése

Puskás Éva – Sulyok László

A máramarosszigeti Borromeo Szent Károly Plébánia tulajdonában lévő kép a régmúltban a Piarista Gimnázium falait díszítette. Restaurálása 2015-ben vált aktuálissá, amikor a tulajdonosok úgy döntöttek, hogy rendbe hozzák a plébánia festményeit, amik addigra nagyon rossz állapotba kerültek. Az olajfestmény mestere jelenleg még ismeretlen, de mint a restaurálás során kiderült, a mű a 19. században készülhetett, és feltehetően egy késő reneszánsz kori alkotás nagyon jó minőségű másolata (1. kép).¹

A műtárgy bemutatása

A 19. századi mester Daniele Ricciarelli da Volterra, manierista itáliai művész 1545-ben készült, Krisztus levétele a keresztről című, a római Santissima Trinita dei Monti templomban látható munkáját vette alapul a kép megfestésekor. Az ábrázolt jelenet szinte tökéletesen azonos, a mester csupán a felhasznált színeken változtatott.

Az előkép szerzője Daniele Ricciarelli festő és szobrász Volterrában született 1509 körül, majd Rómában halt meg 1566. április 4-én. Eleinte Sienában Sodoma, eredeti nevén Giovanni Antonio Bazzi tanítványa volt, de utóbb Rómában teljesen Michelangelo hatása és pártfogása alá került, aki munkássága során sokat segítette tanácsaival és rajzaival is, amiket da Volterra képeihez készített. Da Volterra egyik fő műve, a Krisztus levétele a keresztről is feltételezhetően Michelangelo rajza alapján készült.²

Ricciarelli a tridenti zsinat következtében, a Sixtus-kápolna mennyezetfreskójára III. Pál pápa megbízásából ruhákat festett Michelangelo Utolsó ítéletének mezítelen alakjaira, és ezért az „Il Braghettone” (Nadrágfestő) gúnynevet vonta magára.

A műtárgy témája a passió egyik gyakran ábrázolt jelenete a képzőművészetben. Az élénk színekkel megfestett, 16 személyt megjelenítő kompozíció a központi figura, Jézus élettelen testének a keresztről való levételét ábrázolja. A keresztfa és a létrák párhuzamos vonalai a stabilitást; az ívesek, görbületek, testek hajlatai, ruhák redői pedig a dinamizmust ötvözik tökéletes összhangba. A kép felső részében Arimateai József, Nikodémus és több segédkező áll a létrán, míg középen a Jézus testének leemelésénél segítő kezek dominálnak. A kereszt alatt, Jézus jobbán látjuk édesanyját, Máriát, amint eszméletlenül fekszik a földön, őt Mária Magdolna, Mária Kleofás,

1. kép. Ismeretlen festő: Krisztus levétele a keresztről, átvételi állapot.

Jézus anyjának testvére és Mária Salome, János evangélista anyja veszik körbe. Ugyancsak a kép alsó felében jelenik meg vörös ruhában és kék köpenyben, bal kezét hátrítóan felemelve Szent János, a kedves tanítvány. Vele átellenben egy zöld ruhás férfialak tekint ki a képből.³

Restaurálás előtti állapot

Vakkeret

A vakkeret az idők során annyira tönkrement, hogy már nem tudta eredeti szerepét betölteni, több helyen kilazult, meggyengült, megvetemedett, a lécek elcsúsztak, összeillesztésük a sarkoknál nem volt megfelelő.

¹ Olaj, vászon, ltsz.: msz.328, magassága: 283 cm, szélessége: 175 cm.

² http://it.wikipedia.org/wiki/Daniele_da_Volterra.

³ Sabau 2005. pp. 249–250.

2. kép. A hordozó vászon hátoldala.

A keresztléc formája a fa vetemedése következtében, valamint a vászon megereszkedése miatt belenyomódott a képbe.

Hordozó

A hordozó egyetlen darabból álló vékony, egyenletes, sűrű szövésű lenvászon. A feszítőszél előregedett, töredezetté vált, a szegek körül korróziós foltok keletkeztek. A vászon hullámos, megtört, merev, hasadt, szélein átluggatott volt. Ez utóbbi arra utalt, hogy az idők során többször átszegezték. A hátoldalán javítást végeztek, oly módon, hogy egy régi festményből vágtak ki darabokat, és azzal pótolták a szakadt és lyukas felületeket, melyeket felragasztott kartonpapír darabokkal határoltak körbe (2–3. kép). Ezek a többrétegű foltozások kidomborodtak a kép festett oldalán, a vászon szélein pedig a keret átnyomódása volt észlelhető.

3. kép. Régi kiegészítés átnyomódása a színoldalra.

4. kép. Átfestés.

5. kép. A festett felület mechanikai sérülése és ráfestések nyomai.

Alapozás

A festmény vékony fehér alapozásra készült. Az alapozás a mechanikai sérülések környékét leszámítva épnek látszott. Hiányok a festmény alsó részén, valamint a széleken mutatkoztak.

Festett réteg

A korábbi beavatkozások nyomai szabad szemmel is jól láthatók voltak. A javítások több időben és más-más kéz által kerültek a képre (4–5. kép). A festmény több helyen megkarcolódott, behasadt és kilyukadt (6–8. kép), ezeken a helyeken az alapozás és a festékréteg betöredezett, megrepedezett, egyes területeken lepergett. Ez a károsodás a különböző eredetű mechanikai sérüléseknek, például a nem megfelelő tárolásnak tudható be.

A vászon hátára felragasztott foltok körvonalai átnyomódtak a festett oldalra.

Lakkréteg

Az egész festmény felületét megsárgult előregedett, egyenletes, szennyezett lakkréteg fedte.

Díszkeret

A keret eredetileg nem tartozott ehhez a képhez, amit a festmény félkörös záródása is alátámaszt, ennek ellenére megőrzését indokoltnak tartottuk. Feltehetően egykor az 1736-ban felszentelt templom egyik barokk oltárképének kerete lehetett. Állaga nagyon meggyengült, biológiai károsodás hatására az egész faanyag szivacsossá vált, érintésre, tisztításra porlott. Több helyen pótlások, hiányok, átalakítások nyomai voltak láthatók mind az elő-, mind a hátoldalon. Felületét poros szennyeződés fedte. Az eredetileg aranyozott tárgyat többször átfestették, először fehérre, majd márvány erezetűre. A rajta lévő díszek egykor a barokk oltáron a kép körül lehettek, később helyezhették azokat a keretre.

6. kép. Mechanikai sérülések.

9. kép. Félig feltárt állapot, részlet.

7. kép. Megcsonkított felület.

8. kép. A vászon szakadásai.

A festmény restaurálása

A festmény alapos tanulmányozása, valamint az állapot fotódokumentálása után, első lépésben megtörtént a kép portalanítása, a festmény kiszérése a keretből és lebontása a vakkeretről. A vászon hátoldalának mechanikus tisztítását porszívó és szike segítségével végeztük el, ezután a régi felragasztott vászon- és papírdarabok eltávolítása következett. A hátoldalra felragasztott foltok leválasztása elég nehézkesnek bizonyult, ezért az eltávolítandó rétegeket – a puhulás elősegítésére – rövid időre Klucel G hidroxipropil-cellulóz alapú alkoholos géllal vontuk be. Ezt követően az ilyen módon kezelt részeket szike segítségével tökéletesen meg tudtuk tisztítani. A vászon helyi egyenetlenségeit szilikonpapírok között történő vasalással, majd hideg márványlapokkal való nyomtatással korrigáltuk.

A festett felületről a szennyeződések puha ecset segítségével, míg a jobban tapadó zsíros szennyréteget és az átfestéseket mechanikus és vegyszeres eljárást kombinálva távolítottuk el (9. kép). A már klasszikusnak számító recepten alapuló oldószerkeveréket – etilalkohol, terpentín, lenolaj, ammónium-hidroxid – alkalmaztuk, az összetevők arányait esetenként a megfelelő oldódás elérése céljából változtattuk.

A vászonhordozó alapanyaga vékony és sérülékeny volt, ezért annak dublázása mellett döntöttünk, ami etilén-vinil-acetát alapú Beva 371 műgyantával történt, vasalással. Ez alatt elkészült a vakkeret helyreállítása – konzolidálása, mechanikus tisztítása, a lécek összeillesztése, ferdére csiszolása, hogy a belső élék ne érintsék a kifeszített vásznat, a sarkok megerősítése, a keret összeállítása – ami ezáltal újra alkalmassá vált a hordozó megtartására. Kifeszítés után a kép felületét 25%-os, terpentínben oldott dammár gyanta bevonattal láttuk el.

A lakkozást követően került sor a festett felület kiperggett, hiányzó részeinek tömítésére halenyv és hegyikréta alapú tömítőmasszával (10–11. kép). Az esztétikai kiegészítés, beilleszkedő retust alkalmazva, Maimeri Restauro retusfestékekkel történt (12–14. kép).⁴ Végül a festmény akril alapú spray záróréteget kapott (15. kép).

10. kép. Részletfotó tömítés közben.

11. kép. A festett felület tömítés közben.

⁴ Mastix gyanta kötőanyagú, kimondottan restaurátorok részére kifejlesztett retusfesték. <http://www.maimeri.it/en/products/restauro-and-pigments/restauro.html>.

12–14. kép. Esztétikai helyreállítás után, részletek.

A díszkeret restaurálása

Portalanítást követően a régi festékrétegeket diklórmetán alapú Szuper-Kromofággal távolítottuk el a keret felületéről. A feltárás után derült ki, hogy az eredeti fémszínezett felületből szinte semmi nem maradt meg a sok átalakítás, toldás és a biológiai kártevők roncsolása következtében. A faanyag megerősítéséhez vinil-acetát alapú Mowilith DMC 2 hígított oldatát, míg a kisebb hiányzó részek kiegészítéséhez Balsite⁵, kétkomponensű epoxi gyantát használtunk. A teljesen elkorhadt és menthetetlennek bizonyult részeket új fadarabokkal helyettesítettük. Az esztétikai helyreállítás vizes alapú akrilfestékkel és Masserini⁶, magas fémpigment tartalmú, oldószeres bronz

⁵ <https://www.ctseurope.com/en/scheda-prodotto.php?id=63>.

⁶ www.cmmasserini.com.

15. kép. A restaurált festmény a díszkeretben.

festékkel történt melyet Masserini fényes védőlakkal vontunk be.

A restaurált kép 2016. február 19-én került vissza a máramarosszigeti Borromeo Szent Károly római katolikus templomba.

IRODALOM

SABAU Nicolae (2005): Metamorfoze ale barocului transilvan. Vol. II. Pictura. Editura Mega, Cluj Napoca, pp. 249-250.

SEIBERT Jutta (1986): A keresztény művészet lexikona. Corvina, pp. 170-171.

Puskás Éva

Szatmárnémeti Római Katolikus Püspökség
Szatmár megye, Románia
E-mail: puskas58@freemail.hu

Sulyok László

Szatmárnémeti Római Katolikus Püspökség
Szatmár megye, Románia
E-mail: sulyok46@yahoo.com